

Kurs: CA 1004. Självständigt arbete 30 hp.

2024

Masterexamen i musik

Akademien för klassisk musik, komposition
och dirigering

Handledare: Björn Olsson

Examinator: Sven Åberg

Elias Ukkonen Widding

Obegränsat trombonspel

Utveckling genom improvisation

Skriftlig reflektion inom självständigt arbete

Den klingande delen utgörs av följande inspelning:

Konsert 2

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker hur klassiska musiker kan närma sig improvisation genom att skapa egna kadenser, med fokus på Daniel Bergs *Concerto for trombone and percussion*. Med bearbetning där jag åberopar mina kunskaper och erfarenheter av jazzmusik ämnar uppsatsen att inspirera klassiska musiker att börja skapa och improvisera sina egna kadenser som förekommer i solorepertoar.

Från inspelningen av en konsert som ägde rum under våren 2023 har jag analyserat den fritt improviserade kadensen framförd av mig själv, från *Concerto For Trombone and Percussion*. Med material från analysen tillsammans med mina egna erfarenheter och kunskaper från jazzmusik dokumenterar uppsatsen min förberedande övning inför ett konsertframförande av samma stycke.

Det finns en stark motvilja mot improvisation bland klassiska musiker, några vanliga argument inkluderar rädsla för att misslyckas, en brist på personlig skicklighet och/eller talang samt en strikt befestning till tolkning som inte lämnar något utrymme för utforskning.

Metoder jag använde inkluderar analys av inspelningar, transkribering av fraser, begränsande rytmövningar och "plankning" av musikaliska teman. Med detta mastersarbete argumenterar jag för att improvisation kan vara en naturlig del av klassisk musik, och att förberedelse och övning kan hjälpa musiker att känna sig tryggare i sitt improviserande. Uppsatsen visar hur improvisation kan fungera som en sammanlänkning mellan olika musikaliska influenser och stärka det personliga uttrycket inom klassisk musik.

Nyckelord: jazz, improvisation, klassisk musik, Daniel Berg, Concerto for trombone and percussion, trombon.

Innehållsförteckning

Inledning	1
<i>Teori</i>	2
<i>Tankesätt och mentalitet</i>	3
Syfte	5
Metod	5
Övningsmetoder	6
<i>Borduner</i>	6
<i>Begränsande rytmövning</i>	6
<i>Fraser och plankning</i>	6
Analys av konsert 1	7
Övning och förberedelse inför masterkonserten	9
Resultatsdiskussion	10
Reflektion	12
<i>Varför bör den klassiska musikern improvisera sina kadenser?</i>	13
<i>Om uppsatsen</i>	13
Referenser	15

Inledning

Bakgrund

Jag upplever att det finns en klyfta mellan klassiska musiker som inte vill improvisera och jazzmusiker som redan är kunniga inom improvisation. Detta gav mig idén till denna mastersuppsats som avser att upplysa hur klassiska musiker kan improvisera sina egna kadenser med förhoppning att sänka tröskeln och eliminera potentiellt stigma associerad kring improvisation för att få musiker att känna sig mer trygga i sitt musicerande.

Improvisation på trombon är vanligt förekommande främst inom jazzmusik och pop, själv har jag ett stort intresse för jazzmusik vars improvisationsmoment givit inspiration för detta mastersarbete.

För att sätta uppsatsen i kontext har jag valt att lyfta fram mitt arbete och framförande med Daniel Bergs *Concerto for trombone and percussion* som är ett verk i 5 satser för 1 trombon och 2 slagverkare (Berg, 2023). Jag plockade fram detta stycke till min masterkonsert (31a maj 2024) då jag tidigare uppfört verket konsertant.

Daniel Bergs ”*Concerto for trombone and percussion*” kommer fortsättningsvis att benämnas som *trombonkonserten*.

Verket innehåller en kadens, finnes mellan sats 4 och 5, som enligt kompositörens instruktion skall improviseras helt fritt. Uppsatsen handlar om förberedelsen och övningen av denna kadens inför framförandet på min masterkonsert.

Varför jag valt att fokusera på den improviserade kadensen är för att jag själv tyckte det var det mest intressanta att skriva om. Repertoaren för min masterkonsert bestod av stycken och kompositörer som framförts eller förekommit under hela min vistelse på KMH där inget enskilt stycke hade någon unik motivering lämpad för ett mastersarbete, medan improvisation är en sammanställning av inspiration och intryck från många olika källor vilket gör det mer intressant att skriva om.

I början av projektets gång ägnade jag mycket tid åt att försöka hitta exempel på improvisation ifrån tidigare klassisk musik i hopp om att det skulle leda till källor på senare arbeten jag kunde använda.

Inledningsvis sökte jag efter källor kring ämnet på internet, vilket bidrog mycket till mitt reflekterande, men dessa källor passade inte i uppsatsens inriktning. Jag hittade bland annat, Dr. John Mortensen's seminarium: "Why Classical Musicians Can't Improvise" (cedarvillemusic, 2021). Detta seminarium gick mest in på hur improvisation gick till inom tidig musik och uteblev därför ur denna uppsats då den kom att handla om *trombonkonserten* mer enskilt.

Teori

Det finns en stor aversion för improvisation bland klassiska musiker, där jag har hört och bemött många argument för att slippa improvisera:

- Det anses inte relevant för musiken de spelar, att improvisation endast tillhör jazzen till exempel.
- Vissa musiker upplever att de inte har färdigheterna för det på grund av upplevelsen att man måste improvisera "korrekt".
- Utpräglade interpretationer ger, till synes, inget utrymme för en expanderad vision som går bortom kompositörens urtext, då det kan upplevas som besudling.
- Det finns en rädsla där musikern "inte vill göra bort sig" på scen, denna rädsla är ofta kopplad med konceptet av "den korrekta" improvisationen.

Improvisationen (ur ett samtida perspektiv) bör i stället ses som musikerns tillfälle att få utveckla musiken utöver kompositörens egen vision med hans färdighet och kunskap som grund med målet att ge utspel för dennes samtida känslor.

Trombonisten Christian Lindberg säger i intervju:

"You are renowned for writing your own cadenzas to fit old pieces; what is the mark of an effective cadenza? Is it simply a means to show off virtuosity or does it have a higher musical meaning to you?"

"In a cadenza you have to show many things: musicality, sound, timing, charisma AS WELL AS compositional skills and musical taste; and of course, virtuosity. So, a cadenza for me is something of a musician's chance to be something more than just an instrumentalist."

(Lindberg, 2010)

Trombonen presenterar egna tekniska utmaningar då instrumentet använder draget för att ändra ton i konjunktion med tungan för att artikulera, detta betyder att fraseringen tenderar att skilja sig från andra blåsinstrument med ventiler eller hål/klaffar då det är en större utmaning för en trombonist att spela snabba fraser.

Enligt min egen definition kan improvisation i musik beskrivas som en sammanställning av inlärd fraser och idéer som framförs spontant inom en musikalisk kontext. Musikern övar in fraser och idéer för att sedan variera dessa inom en musikalisk kontext, det kan vara ett solistiskt framförande *à capella* eller en kollektiv improvisation inom en ensemble.

Formen på improviserad musik bestäms fritt av framförande musiker.

Inom formen jag valt för framförandet av min kadens är det fördelaktigt att ha en "röd tråd" i sitt improviserande, dvs att musikern börjar i en svagare dynamik (det behöver inte vara pianissimo nödvändigtvis) och fraser med bredare notvärden, detta för att undvika att improvisationens början blir som mest intensiv. Under framförandet så ökar musikern intensiteten i dynamik och fraserna blir mer avancerade, ungefär tre fjärdedelar in i improvisationen bör musikern nå klimax i framförandet och backa ner intensiteten och dynamiken något innan framförandets avslut.

Det analytiska lyssnandet är av stor vikt, speciellt i en sättning där man spelar improviserad musik med andra musiker, att kunna höra och identifiera harmoniken man befinner sig i är vitalt för att kunna svara med egen prestation.

Tankesätt och mentalitet

Det finns inget rätt eller fel i hur en improvisation går till då det är ett uttryck för musikerns känslor och erfarenheter i samtiden, därför är det viktigt att acceptera och högt värdera ens egen prestation oavsett resultat. Både musikern och publiken måste lära sig att ett konsertant musikaliskt framförande går som det går, ingen har kontroll över vad som potentiellt kan ske, för listan på aspekter som kan ha påverkan är lång. Det kan handla om:

- Musikernas dagsform (både solist och ackompanjemang)
- Publikens dagsform
- Publikens storlek
- Konsertlokalens storlek

- Repertoar
- Vad musikerna åt innan konserten
- Vad publiken åt innan konserten
- Temperatur
- Barometriskt tryck
- Övriga aspekter

Att under framträdandet börja tänka på vilka fraser man ska konstruera ifrån de givna ackorden och dess modala skalor, är för sent. Hjärnan hinner inte göra allt det på plats (konserten) vilket är varför musikern bör öva sådant i förväg för att känna trygghet i sitt improviserande.

Derek Bailey skriver i boken *Improvisation* att: injiceringen av professionalism, förmågan att ge ett standardiserat framförande oavsett omständigheter, leder oftast till att improvisatören kompromissar med improvisationen genom att välja fraser och idéer som är för ”säkra” i stället för att ta risker och utveckla musiken i riktningen som improvisatören egentligen hade (Bailey, 1992).

Den oerfarne improvisatören tenderar till att vilja fylla allt tomrum med musik, det är inte nödvändigt eller fördelaktigt att fylla hela den avsatta tiden med toner. Hur musikern pausar mellan fraserna är av stor vikt, för mycket kan bidra till en stressad känsla i musicerandet.

Fokusera på att spela kortare fraser i början av improvisationen för att sedan förlänga fraserna medan ordentliga pauser görs.

Det är vanligt att få väldigt många intryck och idéer på samma gång vilket gör det svårt att uttrycka detta i musicerandet på något konkret sätt, sträva efter att skapa en så tydlig mental visualisering som möjligt av det som ska uttryckas. Ett tips är att börja med att spela enklare idéer och fokusera på att gestalta dessa så tydligt som möjligt, det kan handla om att bara spela en enda ton.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att utforska samt utveckla min egen förmåga för improvisation på trombon utifrån egna exempel, erfarenheter och kunskap jag ackumulerat.

- Kan jag utveckla min improvisatoriska och solistiska förmåga inom klassiskt trombonspel genom utnyttjandet av mina lärdomar och erfarenheter ifrån improviserad jazzmusik?
- I vilka sammanhang är det lämpligt att improvisera kadenser?
- Varför bör klassiska musiker improvisera sina kadenser?

Metod

Till detta arbete så analyserar jag 2 liveinspelningar av *trombonkonserten*, dessa ljudfiler är benämnda: *Konsert 1* och *Konsert 2*

Ljudfilen *Konsert 1* är ett urklipp av kadensen som uppfördes den 27 maj 2023.

Slutgiltigt resultat kan höras i ljudfilen *Konsert 2* (13:15) som är en inspelning av *trombonkonserten* som ägde rum på min masterkonsert den 31a maj 2024, dessa ljudfiler är de primära exemplen på min utveckling. Den improviserade kadensen förekommer mellan sats 4 och sats 5 ur *trombonkonserten*.

Under projektets gång spelade jag in improvisationer i övningssyfte, ljudfilerna *Övning 1*, *Övning 2* och *Övning 3* är ett urplock av min övning inför masterkonserten för att ge en mer påtaglig inblick i mitt förberedande arbete inför min masterkonsert.

Samtliga ljudfiler analyserar jag och redogör mina tankar och metoder samt infogar egna erfarenheter och kunskaper ifrån jazzmusik. Som exempel på de metoder jag åberopar i mitt improviserande, till detta utvecklar jag dessa exempel med mina lärdomar och erfarenheter ifrån jazzmusik, se rubriken *Min erfarenhet och kunskap*.

För analyserna hämtar jag notbilder från originalverk samt skriver egna notexempel på frasvariationer med notprogrammet *Dorico*.

Övningsmetoder

Följande är olika metoder och tankesätt jag använt i min förberedelse.

Borduner

Övning till borduner är ett sätt att öva fraser utanför tempo, improvisatören kan också improvisera till borduner som ett konsertant framförande. Borduner kan användas för att etablera en grundton som musikern kan utveckla idéer över.

Det är upp till musikern fria val om denne vill ha en helt fri harmonik eller en mer fast harmonik att utveckla över, i min övning har jag använt mig av borduner i övningen för att öva på att konsekvent utveckla idéer inom ett fast ramverk.

Begränsande rytmövning

Övningen går ut på att spela valfria toner inom en bestämd rytm och tempo utan avvikelser, det får låta ”dåligt” (självupplevt) bara du spelar den bestämda rytmen, musikern bestämmer själv vilka avgränsande rytmer denna förhåller sig till.

Fraser och plankning

I boken *How to improvise*, beskriver författaren Hal Crook en fras som: ”A period of continuous, but not necessarily constant, melodic/rhythmic activity, which can vary in length from one beat to several measures depending on tempo” (Crook, 2020).

En fras kan bestå av vad som helst och ha många källor, utifrån en färdigt komponerad fras kan rytmen modifieras och harmoniken färgas om genom tonernas utbyte, här kan idéer utvecklas bortom kompositörens nedskrivna vision. Musikern kan transponera melodier till andra diatoniska skaltoner för att ändra deras funktion i tonarten. På så vis kan musikern skapa ackordföljder i improvisationen som hen kan styra i nya riktningar och modulera till andra tonarter.

Konceptet ”ordförråd” används främst inom jazzen och syftar på de melodier och fraser man transkriberat och sedan internaliserat genom övning, det kan beskrivas som en samling av musikaliska fraser och idéer som musikern bär med sig vidare genom sitt musikliv och under

tiden så kan gammalt material glömmas men likaså fyllas med nya influenser. Det är denna samling som den improviserande musikern använder i sitt improviserande.

Att lyssna, bli inspirerad och ”planka” musik av andra musikanter är en väg att utveckla sin eget musicerande, baksidan till detta som läsaren bör undvika är att man känner ett slags krav på att man måste spela och låta som dessa föregångna populära solister.

Plankning förekommer mest inom jazzmusik då det är deras primära källa till själva stilen man använder inom jazzimprovisation. Man skapar ett ordförråd genom att lyssna och ”planka” andra musikers fraser och melodier.

Jag har använt mig av ”plankning” i min förberedelse för att hitta grundmotiv jag kan använda mig av som utgångspunkt i början av en improvisation, detta gör i sin tur det enklare att hitta nya spontana idéer att utveckla under improvisationens gång. De motiv jag har plankat och utvecklar redogörs för i de kommande analyserna.

Analys av konsert 1

Då sats 4 är av en lugn och stillsam karaktär valde jag att inleda kadensen i en låg intensitet med låg volym, mindre aktivitet och mer tomrum mellan fraser.

Improviserande solon kan med fördel börja i en låg intensitet som kännetecknas av: låg volym, mindre aktivitet, mer tomrum mellan fraser etcetera, på det sättet får solisten mer kontroll över utvecklingen och riktningen av solot i ett mera avslappnat förhållande. Solots ”toppar” kan stiga och sjunka kraftigt färre eller flera gånger inom solots längd.

Notbilden nedan är ett citat ur första satsen av *trombonkonserten* där jag behåller samma rytm, som i originalnotbilden, men har transponerat tonerna så frasen får en annan harmonisk funktion.

Således är det till musikerns fördel att analysera stycket efter melodier, harmonik och andra tematiska element för att utveckla improvisationen, och musiken i helhet, bortom kompositörens ursprungliga vision.

Följande exempel är ett mer direkt citat ifrån andra satsen ur *trombonkonserten*.

Nedan är ett exempel på ytterligare ett citat ur min improviserade kadens vars källa är huvudtemat som förekom i ett annat stycke också komponerat av Daniel Berg, idén kom spontant ifrån samma vårkonsert 2023 då det framfördes tidigare i programmet. Jag ville göra en anknytning till det förra verket för att skapa en slags röd tråd för hela konserttillfället.

Ur tidigare stycke från samma konsert

Ett ytterligare exempel på citat är ifrån en konsert vid ett annat framförande (som inte inkluderas i ljudfilen) där jag började citera ur "Ballade for trombone and Piano" av Frank Martin (Martin, 1941).

Citat ur Ballade av Frank Martin (Martin, 1941).

Här följer ett urklipp som exempel på hur musikern kan utöka sitt musikaliska ordförråd genom att expandera och utveckla en befintlig fras ifrån kadensen till F. Davids trombonconcertino (David, 1837).

Originalurklipp

Artikulation, tempo och dynamik kan ändras helt enligt egen smak, variationerna nedan är exempel på hur ovanstående fras kan utvecklas enkelt inom en kadens.

Variation 1

Variation 2

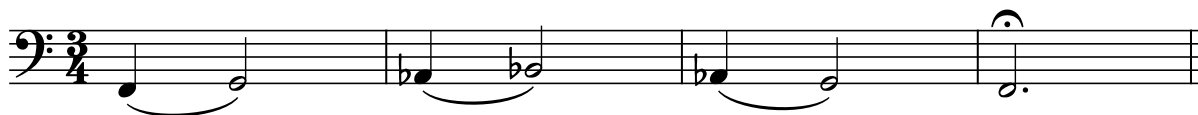
Resten av improvisationen är utvecklingar av ovanstående exempel. (Konsert 1, 2023)

Övning och förberedelse inför masterkonserten

Min metod för övning av improvisation går ut på att jag analyserar materialet jag ska improvisera över (om sådant finns) för att hitta teman och motiv jag kan utveckla i framförandet.

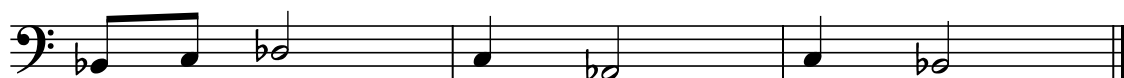
Jag började laborera med ett motiv ur stycket *Two Invocations* av Petr Eben.

Two Invocations

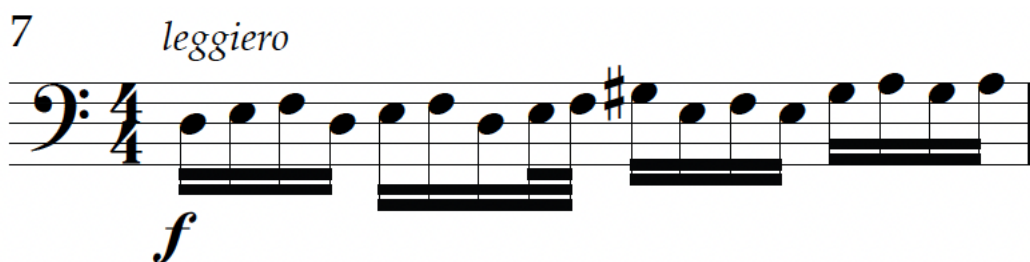
Two Invocations bestämde jag i förväg för att jag kom på idén att skapa en röd tråd för att koppla konsertens slut med dess början tematiskt. Att inleda improvisationen med förberedda idéer och motiv att utveckla i stunden skapade ett vidare mentalt utrymme för nya spontana idéer och utvecklingar.

Halo

Motivet *Halo* är ett exempel på vad för källor en musiker kan dra inspiration ifrån där musikern inte nödvändigtvis är beroende av att hitta samtida eller liknande material utan kan dra inspiration ifrån kontemporära källor. Hur jag kom på att använda detta motiv var av en ren tillfällighet.

Senare i improvisationen slog jag ihop tonerna ur *Two invocations* med rytmen ur första satsen av *trombonkonserten*:

Sats 1

På så sätt skapar jag en hybridfras där jag knyter an början av konserten med slutet:

Hybridfras

Detta är en mental inställning jag har som går ut på att jag inte kan spela mer än en sak i taget, i improvisation måste man våga välja en väg framåt och släppa taget om andra idéer som leder någon annanstans.

Varför bör den klassiska musikern improvisera sina kadenser?

Att förkomponera eller fritt improvisera sina egna kadenser kan ses som musikerns chans att, inte bara spela traditionell musik men också, utveckla klassisk musik. Improvisation kan ses som en uppvisning av musikerns egen unika befattning av teknik och kännedom för musikaliska traditioner. En konsert med improvisation (både delvis och helt) blir ett helt unikt möte endast för den närvarande publiken, detta öppnar dörren för nya tolkningar av klassisk repertoar. I stället för hur perfekt en klassisk musiker kan recitera ett stycke så handlar det i stället om hur en klassisk musiker väljer att tolka och utveckla urtexten och de traditioner som stycket är influerat av.

Om uppsatsen

Framstående musiker som till exempel Christian Lindberg jag lyfte fram tidigare i uppsatsen är viktiga exempel på solister vars egenkomponerade kadenser har varit en personlig inspirationskälla för mig som demonstrerade att det var möjligt att ta musiken bortom kompositörens ursprungliga vision, att musikern har möjlighet att bidra med egna idéer till publiken. Ett framstående exempel av detta är Lindbergs inspelning av F. Davids trombonconcertino (David, 1988)

Jag visste väldigt tidigt att jag ville göra ett projekt med improvisation som grundpelare, då jag själv är väldigt intresserad, har studerat ämnet och spelar relevant musik ofta.

Att skriva om improvisation och dess innefattande moment i en text som läsaren kan göra sig förstådd på var en utmaning, mycket kunskap som är underförstått i praktiken måste plötsligen redogöras, därför upplevde jag det begränsande att skriva en akademisk text om ämnet.

Detta mastersarbete har varit ett mycket lärorikt sådant, jag har under arbetets gång lärt mig, och samlat mer erfarenhet, om det praktiska produktionsarbete som utgör planeringen och utförandet av en konsert. Erfarenheter som:

- Rekrytering av medmusiker
- Val av repertoar
- Repetitionsarbete
- Programsättning
- Ljus
- Ljud och videoinspelning

Jag har lärt mig hur fördjupning inom improvisation kan utveckla mitt musicerande genom att ge konkreta förberedande rutiner för improviserat spel. De metoder jag har brukat, tidigare i uppsatsen, gör övningen mer effektiv genom att snabba på utvecklingen av motiv och idéer. Dessutom hjälper de till att undvika stagnation i övningen, vilket annars kan vara en risk om idéerna är begränsade. Dessa insikter kommer fortsätta att forma och förbättra mitt musicerande långt framöver.

Referenser

Bailey, D. (1992). *Improvisation, Its Nature and Practice in Music*. Da Capo Press, Inc.

Berg, D. (2023). Concerto for trombone and percussion. Edition Svitzer.

cedarvillemusic. (den 20 september 2021). *Why Classical Musicians Can't Improvise - Part I*.

Hämtat från YouTube.com:

https://www.youtube.com/watch?v=N9ZAMopuUQY&list=PLpyMjppj5yGK3pNSSev_5dBoU1yvjEVIYc

Crook, H. (2020). *How To Improvise: An approach to practicing improvisation*. Advance Music.

David, F. (1837). *Konzertino Für posaune und klavier*. Musikverlag Zimmerman, Frankfurt am Main.

David, F. (1988). Trombone Concertino in E-Flat Major, Op.4: I. Allegro maestoso [Inspelat av B. Symphoniker]. På *ROMANTIC TROMBONE CONCERTOS*. BIS.

Konsert 1. (2023). Stockholm, Sverige: Inspelad av E. Widding.

Konsert 2. (2024). Stockholm, Sverige: Inspelad av E. Widding.

Lindberg, C. (den 25 Oktober 2010). Christian Lindberg. (T. B. Post, Intervjuare) Hämtat från <https://thebandpost.com/2010/10/christian-lindberg/>

Martin, F. (1941). *Ballade pour trombone et piano*. Wien: Universal Edition.